

Základy kartografie a topografie

Mgr. Darina MÍSAŘOVÁ, Ph.D.

Sylabus přednášky 4: **KARTOGRAFICKÁ ZOBRAZENÍ**

Sylabus slouží jako přehled základních pojmů zmiňovaných na přednášce. Není dostačující pro úspěšné zvládnutí zkoušky. Sylabus je nezbytné doplnit informacemi z přednášky.

Kartografické zobrazení

- je způsob, který každému bodu na referenční ploše přiřadí odpovídající bod na zobrazovací ploše
- je matematicky jednoznačně vyjádřeno vztahem mezi souřadnicemi bodů na referenční a zobrazovací ploše (v některých případech na dvou referenčních plochách)

Referenční → zobrazovací

referenční plocha - **koule** (poloha bodu je vyjádřena v φ a λ)

zobrazovací plocha - **rovina, plášť válce** nebo **plášť kužele** (poloha obrazu bodu v x a y nebo ρ a ε)

- celkem existuje asi 300 zobrazení (z toho asi 50 je jednoduchých a 250 obecných)
- v praxi se však používá jen několik desítek zobrazení

Klasifikace

Podle zobrazovací plochy

jednoduchá
nepravá zobrazení válcová, kuželová, azimutální
(pseudocylindrická, pseudokónická, pseudoazimutální)
mnohokuželová (polykónická)
zobrazení po vymezených částech
neklasifikovaná

Podle polohy konstrukční osy

u jednoduchých zobrazení může zobrazovací plocha zaujímat tři polohy:

normální poloha
příčná (transversální, rovníková) poloha
šikmá (obecná) poloha

Podle vlastností kartografických zkreslení

rozděluje se z hlediska prvku, který není zkreslen

Zkreslení délkové - k_ρ , k_r

= je poměr délkového elementu na referenční ploše k jeho obrazu na zobrazovací ploše

- je závislé nejen na poloze bodu, ale i na směru

- proto se vyšetřuje ve dvou základních směrech: poledníkovém (k_p) a rovnoběžkovém (k_r)
- zobrazení, ve kterých se nezkrusují v určitém směru délky, se nazývají **délkojevná** (stejnodélková, ekvidistantní)

Zkreslení plošné - k_{pl}

- = je poměr plošného elementu na referenční ploše k jeho obrazu na zobrazovací ploše
- je dáno vztahem poměru, ale:
- prakticky se vyšetřuje jako součin délkových zkreslení ve směru poledníkovém a rovníkovém (tzn. $k_p \cdot k_r = 1$)
- zobrazení, ve kterých se nezkrusují plochy, se nazývají **plochojevná** (stejnoplochá, ekvivalentní)

Zkreslení úhlové

- = je rozdíl velikosti úhlu na referenční ploše a jeho obrazu na zobrazovací ploše
- maximální zkreslení úhlů nastává pro čtyři základní směrníky, tzn. pro každý kvadrant elipsy zkreslení
- při výpočtech úhlového zkreslení se používá vztahu úhlojevnosti $k_p = k_r$
- zobrazení, ve kterých nejsou zkresleny úhly, se nazývají **úhlojevná** (stejnoúhlá, konformní)

vyrovňovací (kompenzační)

jsou navrženy tak, aby zkreslení ploch a úhlu bylo přiměřené někdy tomuto požadavku vyhovují délkojevná zobrazení

Tissotova indikatrix

Významné křivky na kouli

Ortodroma - část hlavní kružnice

Loxodroma - část vedlejší kružnice

ekvideformáty

AZIMUTÁLNÍ ZOBRAZENÍ

- zobrazovací plocha – **rovina**
- zobrazovací rovnice udávají **polární rovinné souřadnice** ρ a ε bodu v mapě tak, že počátek souřadnic leží v pólu a osa souřadnice v obrazu základního poledníku
- Poledníky v normální poloze - **trsy paprsků** (polopřímek)
- rovnoběžky v normální poloze - **soustředné kružnice**
- obecné rovnice: $\rho = r \cdot f(\delta)$, $\varepsilon = \lambda$

Gnómonická projekce

Stereografická projekce

Ortografická projekce

Postelovo zobrazení

Lambertovo zobrazení

Breusingovo zobrazení

VÁLCOVÁ ZOBRAZENÍ

- zobrazovací plocha - **plášť válce**
- zobrazovací rovnice udávají **pravoúhlé rovinné souřadnice** x a y bodu v mapě tak, že osa x je přímkový obraz rovníku a osa y je přímkový obraz základního poledníku kolmý na obraz rovníku
- obrazy poledníků v normální poloze tvoří **úsečky rovnoběžné s osou y** , obrazy rovnoběžek v normální poloze tvoří **úsečky rovnoběžné s osou x**
- obecné rovnice: $x = r \cdot \text{arc} \lambda$ (tečný), $x = r \cdot \text{arc} \lambda \cdot \cos \varphi_0$ (sečný), $y = r \cdot f(\varphi)$

Marinovo zobrazení

Cassiniho-Soldenerovo - katastrální mapy českých zemí s použitím elipsoidu v 19. stol.

Obdélníkové zobrazení - sečný válec

Lambertovo zobrazení

Mercatorovo zobrazení

Gauss-Krugerovo

UTM

KUŽELOVÁ ZOBRAZENÍ

- zobrazovací plocha - **plášť kužele**
- zobrazovací rovnice udávají **polární rovinné souřadnice** ρ a ε bodu v mapě tak, že osu souřadnic tvoří polopřímka ležící v obrazu základního poledníku, ovšem počátek souřadnic nemusí ležet v pólu (leží v obrazu vrcholu kužele - kartografický pól)
- obrazy poledníků v normální poloze tvoří **trsy paprsků** (polopřímek) procházejících počátkem souřadnicového systému (kartografickým pólem), obrazy rovnoběžek v normální poloze jsou **části soustředných kružnic** se středem v počátku souřadnic
- v příčné a šikmé poloze jsou obrazy poledníků a rovnoběžek složité křivky
- v příčné poloze se nepoužívá
- v obecné poloze pro území podél vedlejších kružnic (ČSR, Japonsko)
- obecné rovnice: $\varepsilon = n \cdot \lambda$, kde $0 < n < 1$ (0 - azimutální, 1 - válcové), a $\rho = r \cdot f(\delta)$,

Ptolemaiovo zobrazení

Lambertovo zobrazení

Gaussovo zobrazení

OBEČNÁ ZOBRAZENÍ

- zobrazovací plochou **nemusí** být rovina, plášť válce ani plášť kužele
- převod referenční plochy do roviny se provádí **matematicky nebo geometricky** tak, že se prostřednictvím geometricky definované jednoduché plochy buď vůbec nepoužije nebo se použije více takových ploch současně
- v normální poloze **alespoň jedna** ze zobrazovacích rovnic obsahuje dvě proměnné, a to φ a λ
- pseudoazimutální, pseudocylindrické, pseudokonické, polykonické

Hammerovo zobrazení

Wagnerovo zobrazení - modifikace s čárovými póly

Aitowovo zobrazení
Sansonovo zobrazení
Mollweideovo zobrazení
Eckertovo zobrazení
Bonneovo zobrazení
Americké zobrazení
Grintenovo zobrazení
Zobrazení CNIIGAIK

GEODETICKÁ ZOBRAZENÍ

= zobrazení, které slouží pro geodetické účely a mapování velkých měřítek
převážně úhlojevná
vycházejí z elipsoidů

odlišení: 1. x má význam y, y má význam x
2. hodnoty jsou v měřítku 1:1

Gauss-Krügerovo zobrazení

= úhlojevné válcové příčné zobrazení elipsoidu do roviny bez použití referenční koule

- 1952 pro Topografickou mapu ČSSR
- využívá Krasovského elipsoidu
- systém sférických dvojúhelníků po 6° (od 1 válce dotýkajícího se podél poledníku)
 λ od Greenwiche, S-42
- základní poledník přímkový a délkojevný
- rovník přímkový a délkojevný
- obrazy poledníků sinusoidy, rovnoběžek paraboly

Křovákovo zobrazení

= úhlojevné kuželové zobrazení v šikmé poloze (výpočet značně komplikovaný)

- Besselův elipsoid do roviny prostřednictvím referenční koule (R = 6 380,7 km - Gaussova k.)
- na sečný kužel, aby se eliminovalo délkové zkreslení (0,9999)
- 1922 nejprve katastrální mapy, později i pro mapy definitivního vojenského mapování
- od roku 1968 - Základní mapa ČSSR, S-JTSK
- kartografický pól: $\varphi=59^{\circ}42'42,7''$, $\lambda=42^{\circ}31'31,4''$ od Ferra

UTM (Universal Transverse Mercator)

= úhlojevné válcové příčné sečné Mercatorovo zobrazení

- dříve pro vojenské mapy USA a NATO, dnes běžně
- úhlojevné, od Gauss-Krügerova se liší:
- používá WGS84
- základní poledníky pásů nejsou délkojevné (1,0004x kratší)
- pouze mezi 80. rovnoběžkami
- polární oblasti od 79°30' - UPS (Universal Polar Stereographic)

DĚLENÉ SÍŤE

- mají společný například rovník, jinak se volí podle potřeby více středních poledníků
- stejné zobrazení, různé polohy zobrazovacích ploch tak, aby geografické celky (např. kontinenty) zapadly do částí sítě
- **KOMBINOVANÉ SÍŤE**
- založeny na dvou nebo více sítích sestrojených v **různých zobrazeních** tak, aby bylo možné přiložit mapy částí zemského povrchu k sobě podél některé části zeměpisné sítě

VOLBA ZOBRAZENÍ

Velikost území

Tvar území

Geografická poloha území

Obsah mapy

tematické mapy podrobného mapování (náročné na zkreslení)

mapy katastrální a topografické

přehledných map

atlasy a soubory tematických map

Velikost zkreslení závisí na:

druhu a kvalitě kartografického zobrazení

vzdálenosti zobrazovaného bodu od dotykového bodu nebo čáry

poloze zobrazovací plochy